

ERIC H. CLINE

Biblical Archaeology. A Very Short Introduction

Szerző: Eric H. Cline
ISBN 978-0-19-534263-5
Kiadó: New York, Oxford University Press, 2009 (168 oldal)

A „kötelezők röviden” típusú munkák teljesen nyilvánvaló okokból nem lopták be magukat az irodalmat oktatók és azzal komolyan foglalkozók szívébe. A diák, aki a rövidített verziót keresztül ismerkedik meg a kötelező olvasmányanyaggal végső soron egy különös torzóval találkozik. Egy kicsit olyan ez, mint a kirakati próbababák, melyek távolról ugyan felidéznek egy emberi lény vonásait, ám közelebb lépve még a csekély hasonlóság is elillan.

Az Oxford kiadó gondozásában jelent meg a „A Very Short Introduction” sorozat, amely lényegében egy kicsiny zsebkönyv formájában igyekszik összefoglalni egy adott tudományterület eredményeit. Már az első kézbevétele alkalmával világossá válik, hogy a kiadó komolyan vette a „A Very Short Introduction” alcímet. A szinte tenyérynyi méretű, vékonyka, és képekkel kiegészített könyvecske különösebb gond nélkül simulnak bele egy átlagos zsebbe. A sorozat a legváltozatosabb témákkal foglalkozik, amelyek között számtalan keresztyéniséget is érintő téma felbukkan (John Riches: *The Bible*; E. P. Sanders: *Paul*; Timothy Lim: *The Dead Sea Scrolls*).

Már csak a könyv méreteiből kiindulva kétségek foghatják el az olvasót. Vajon eredményesen össze lehet-e foglalni

olyan tudományterületek eredményeit, amelyek egyébként egész könyvtárakat töltenek meg? Milyen mértékben lehet reprezentatív egy ilyen könyvecske? Mennyire ad teljes körű képet? Mennyire gördülékeny a nyelvezete? És végül, az alapvetően érdeklődőknek készülő sorozat vajon kielégíti-e a nem szakavatott olvasóközönség igényeit? Jelen recenzióban ezekre a kérdésekre keressem a választ, amikor is Eric H. Cline: *Biblical Archaeology* című munkáját igyekszem bemutatni.

A rövidke munka határozott, a szerző álláspontját egy pillanatra sem titkoló felütéssel kezdődik: a bibliai archeológia ma már nem teológiai diszciplína. Célja tehát nem a bibliai események bizonyítása, hanem sokkal inkább a bibliai kor eseményeinek minél objektívebb rekonstrukciója. A könyv első része a bibliai archeológia tudományának fejlődésével foglalkozik. Ez azonban jóval több, mint egyszerű tudománytörténeti áttekintés. A szerző egy logikus lépéssel nem a bibliai szöveghez köti a különböző régészeti leleteket, hanem az archeológia tudománytörténetéhez. Nem a bibliai események időrendjébe illeszti be őket, hanem feltáráruk eseményei közé.

Az első részben így szerezhetünk tudomást a Mesa-sztélé és a Silóami-felírat

megtalálásának kalandregénybe illő körülményeiről, valamint a francia, angol és amerikai régészek kutatásairól, akiket az omladozó Ottomán birodalom árnyékában nem csak a tudományos érdeklődés vagy keresztyéni buzgalom, hanem határozott politikai célok is motiváltak.

Az első világháború előtti részt Cline így aposztrofálja: teológiától a rétegtanig. A fejezetben először megismerkedhetünk Sir William Matthew Flinders Petrie munkásságával, aki a rétegtan mellett felfedezte a tellek, illetve a kerámiatipológia jelentőségét. A Merneptah-sztélé, Sisák fáraó felirata, és a Gézeri kalendárium alkotják e fejezet régészeti leleteit, míg tudománytörténeti szempontból az egyre finomodó feltárási módszerekbe és felismerésekbe nyertünk bepillantást.

A két világháború közötti időszakban William Foxwell Albright, Nelson Glueck, James Henry Breasted és Kathleen Kenyon kap kiemelt figyelmet. Az ásatások közül a megiddói feltárásoknak szentel különleges figyelmet, míg a módszerek közül a pontos dokumentálást segítő hálót és annak felosztását említi.

Izrael államának megszületése, illetve a sajátos nemzeti identitáskeresés jelentős hatással volt a bibliai archeológiára. Kenyon munkássága Jerikóban, Yigael Yadin hácóri ásatása, valamint az izraeli régészet politikai motivációi kapnak kiemelt helyet a következő fejezetben. Régészeti leletek kapcsán Megiddó és Hácór kapuiról, valamint Masszada erődjének ásatásáról olvashatunk.

A hatnapos háború utáni eseményekkel újabb fejezet foglalkozik. Az újonnan megszerzett területeken való munka, majd Jeruzsálem ásatásai kapnak kiemelt szerepet. Jeruzsálem kü-

lönböző feltárásai mellett Larry Staker Askhelonban talált bronz bikaszobra kerül említésre. A fejezetben tájékoztatást kapunk azokról a trendekről, amelyek máig meghatározzák a bibliai régészetet (pl. William G. Dever javaslata, hogy a bibliai régészet helyett helyesebb lenne Szíria-Palesztina régészetéről beszélni). Végül természetesen ez a fejezet is beszámol olyan technikai újításokról, mint a leletek individuális számozása, vagy éppen a napi topográfiai jelentés.

A kilencvenes éveket a koppenhágai és sheffieldi iskolák által fémjelzett bibliai minimalizmus határozta meg. A régészeti leletek között kiemelt figyelmet kap a Tel-Dan sztélé, illetve a Tel Mique/Ekron felirat, valamint a Kenyon által feltárt feltételezett jeruzsálemi védművek datálása. Majd pedig a legújabb kori ásatási technikákba kapunk egy rövidke bevezetést az első nagy rész utolsó fejezetében.

A könyv második része a Biblia és a régészet kapcsolatával foglalkozik. Akárcsak az ezt megelőző nagyobb rész ez is részekre van osztva a jobb átláthatóság érdekében. Itt nem a történelmi események, vagy régészeti leletek jelentik a vezérfonalat, hanem a bibliai események és személyek. A fejezet elején átfedéseket találunk az előző nagy résszel (Józsue honfoglalása, Dávid, Salamon, Sesonk, különböző Asszír, babiloni emlékek) ám a rész második fele inkább az intertestamentális, újszövetségi és korai keresztyén anyagra fókuszál.

A szerző ezen belül külön fejezetben tárgyalja a jeruzsálemi ezüst amulettest, a holt tengeri tekerceseket, Heródes Masszadáját és Cezáreáját, a galileai csónakot és a megiddói börtön mozaikot.

Eric H. Cline könyve alapvetően jól használható munka, ám közel sem nevezhető kiegyensúlyozottnak. A kiadás

minden kétséget kizáróan igényes, és tökéletesen megfelel az olvasó egy zsebkönyv iránti igényeinek. A könyv angolságát tekintve elismeréssel nyilatkozunk. Középfokúnál valamivel magasabb szintű angoltudással és minimális szótárazással bátran hozzá lehet fogni a munka olvasásához.

A mű erősségeként kiemelhetjük azt a – szerintem – kiváló megoldást, hogy a régészeti leleteket először nem a bibliai eseményekkel, hanem a tudománytörténet alakulásával hozza kapcsolatba. A szerző így eredményesen vezeti az olvasóit arra a felismerésre, hogy a bibliai régészet végső soron önálló tudomány és nem a teológiai apologetika egy sajátos változata.

A szerző izgalmasan számol be az ásatások eredményeiről. A leletek tudományos jelentősége mellett szinte minden esetben felbukkannak a megtalálás sokszor kalandos körülményei. Az olvasmány nem unalmas, az izgalmas részletek sokat segítenek a megértésben és az anyag „megjegyzésében”.

Természetesen vannak kevésbé szerencsés megoldások is a műben. A két nagy rész, a tudomány fejlődésével, valamint a Biblia és a régészet kapcsolatával foglalkozó részek eleinte összemossódnak, majd pedig indokolatlanul és élesen elválnak egymástól.

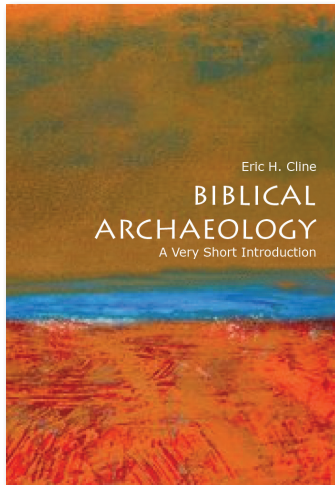
A szerző az intertestamentális korig lényegében kétszer tárgyalja ugyanazokat a régészeti leleteket, amelyekről már egyszer szót ejtett. A különbség annyi, hogy egyszer a tudomány, mász-

szor pedig a Biblia és az ókortörténet összefüggésében beszél róluk.

Az intertestamentális kortól pedig egy egészen más logikát követ a szerző. Itt nem a tudománytörténet kertében, hanem a Biblia és az ókortörténet fényében interpretálja a leleteket. Itt is megtalálhatók természetesen utalások kutatókra, ásatásokra és technikai megoldásokra, ám koránt sem akkora hangsúllyal, mint az előző fejezetben.

Az olvasóban olyan érzés támad, mintha a „A tudományág fejlődése” fejezet az Ószövetséggel foglalkozna, míg a „Bibliai Archeológia” című fejezet pedig főként az Újszövetséggel. A felosztás véleményem szerint roppant megtevesztő, a mű vége felé pedig kimondottan zavaróvá válik.

Tartalmi szempontból két megjegyzést szeretnék tenni. A bibliai régészet kezdetét egyértelműen a 19. század végi európai és amerikai kutatások idejére helyezi. Ezzel egy olyan képet alakít ki az olvasóban, hogy a Szíria-Palesztina iránti tudományos igényű érdeklődést lényegében az európai kultúrkör teremtette meg. Nem történik említés azokról az arab és középkori utazókról, akik a maguk korának megfelelően, tudományos igénnyel jegyezték le Szíria-Palesztina viszonyait. Ha nem is egy fejezetet, de talán néhány sort érdemelt volna például Ibn Khaldun. (Lásd Hodossy-Takács Előd: Leánykori nevén bibliai archeológia, avagy: egy tudomány születése és átalakulása, in: *Orando et Laborando. A Debreceni Református Hittudományi*



Egyetem 2003/2004. évi értesítője a 466. tanévről, Debrecen, 2004. 119–124.)

A másik észrevétel, hogy nem csak a régészeti leletek és bibliai események összefüggését, vagy Szíria-Palesztina archeológiai periódusait lett volna hasznos egy táblázatban összefoglalni, hanem valamiféle kutatástörténeti kronológiát is helyes lett volna közreadni. A nem szakavatott olvasó számára a számtalan régész neve, valamint a rengeteg helynév kaotikusnak tűnhetnek. Egy vázlatos táblázat, vagy pedig egy idővonal mindenképpen segítette volna a megértést.

Kinek ajánlom a könyvet? Úgy gondolom, hogy más teológiai diszciplínában tevékenykedő, a kérdés iránt érdeklődő kutatóknak és diákoknak mindenképpen. Rövid, izgalmas, olvasmányos, illetve méretéhez képpest hatékonyan

illusztrált könyv. Néhány óra időbefektetés árán az olvasó megismerkedhet a legalapvetőbb felfedezésekkel, nevekkel, módszerekkel, valamint a hozzájuk kapcsolódó anekdoták során könnyen meg is jegyezheti azokat. Az érdeklődő olvasó számára tehát kiváló olvasmány.

Kinek nem ajánlanám? Pontosan a már említett módszertani kérdések miatt a munka – mint tananyag – használhatósága kérdéses számomra. A könyv első része mindenképpen használható lenne, mint szemináriumi tananyag, ám a második fele sokkal szétesőbb képet mutat. Az etűdök izgalmasak és megjegyezhetőek, ám véleményem szerint nem áll össze egy teljes és jól összefüggő kép az olvasó fejében a bibliai régészetről mint tudományterületről.

Czeglédi Péter Pál